

Jakobus 1: 19 - Luisteren is goud!

Zondag van het Jeugdpastoraat 2022

Lezen: Jakobus 1:19 (NBV21)

19 Geliefde broeders en zusters, onthoud dit goed: ieder mens moet zich haasten om te luisteren, maar traag zijn om te spreken, traag ook in het kwaad worden.

Inleiding

Binnen en buiten de kerk lijkt onze wereld gekenmerkt te worden door polarisatie: mensen met verschillende meningen die lijnrecht tegenover staan waarbij ieder zich opsluit in zijn of haar eigen gelijk. Mensen die elkaar niet meer verstaan, die elkaar van onwil en onwetendheid beschuldigen. Misschien is het zo dat we anno 2022 in een luistercrisis zitten, dat veel van de problemen waarmee we te maken hebben, terug te voeren zijn op de moeite die we hebben om echt naar elkaar te luisteren.

We hebben geleerd om te praten, om onze mening te laten horen. De ander moet weten hoe wij erover denken. Wij hebben recht op onze eigen mening, we vinden de vrijheid van meningsuiting een groot goed. We zijn ongeduldig omdat we vinden dat wij gelijk hebben en die ander niet, omdat wij vinden dat onze mening ertoe doet, omdat we ervan overtuigd zijn dat onze mening beter, rationeler, etc. is dan die van de ander. Omdat we willen winnen. Omdat we geen nederlaag willen lijden. Al die tijd zijn we vooral aan het zenden. Social media zijn bij uitstek daarvoor geschikt. We vertellen ons eigen verhaal, maar hebben soms maar weinig belangstelling voor het verhaal van de ander.

Echt luisteren, de oprechte poging om een ander te begrijpen, dat lijkt er in onze tijd wat bij in te schieten. Dat we een keertje stil worden. Dat we echt aandacht voor iemand hebben, zonder direct met onze eigen mening klaar te staan; dat we werkelijk ons best doen om de ander te begrijpen. Veel onenigheid in de wereld, en ook in kerken en gemeenten, zou voorkomen of genezen kunnen worden waar mensen besluiten 'zich te haasten om te luisteren'. De Brief van Jakobus geeft ons ten aanzien van luisteren een belangrijke instructie.

Achtergrond Brief van Jakobus

De brief van Jakobus is mogelijk het oudste deel van het Nieuwe Testament (sommigen vermoeden zelfs de jaren '40 van de eerste eeuw). Het wordt wel het meest 'joodse' boek van het Nieuwe Testament genoemd. Toch zijn er maar vijf aanhalingen uit het Oude Testament (1:11; 2:11; 2:23; 4:6). De schrijver is naar alle waarschijnlijkheid de broer van Jezus, iemand die aanvankelijk niet in Hem geloofde (Joh. 7:5), maar uiteindelijk toch tot geloof kwam (vgl. Hd. 1:13; 1 Kor. 15:7) en tot een steunpilaar van de gemeente werd en leider van de Jeruzalemse gemeente uit de begintijd (Hand. 21:17-25; Gal. 1:19, 2:9,12).

Wat betreft de inhoud van de brief: de nadruk ligt op het leven uit het geloof, minder op het vertolken van de geloofswaarheid. Volgens de brief komt het erop aan dat iemand het Woord van God niet alleen hóórt, maar ook daadwerkelijk doet.

Dat komt bijvoorbeeld tot uitdrukking op maatschappelijk gebied in de wijze van omgaan met rijken en armen en binnen de kerkelijke gemeente hoe wordt omgegaan met verschillende facties. Jacobus waarschuwt voor wereldgelijkvormigheid.

Een van de manieren waarop het christenzijn van de gelovige verder praktisch tot uitdrukking komt – en van belang voor deze preekschets – is hoe de gelovige de mond gebruikt of niet gebruikt.

Jacobus 1

In het gedeelte van de Jacobusbrief voorafgaand aan ons bijbelvers, maakt de schrijver duidelijk dat voor de gelovigen in Christus geldt dat zij beproevingen met vreugde tegemoet treden (verzen 2-4) en dat God daartoe op het gebed wijsheid wil geven als de gelovige Hem daarom bidt (vers 5-8). Nadat hij kort iets heeft gezegd over armen en rijken (vers 9-11) stelt hij dat voor degene die in beproevingen volhardt er een beloning wacht (vers 12), maar dat die beproevingen (in de vorm van verleidingen) uiteindelijk hun aanknooppunt hebben in ons menselijk hart (vers 13-18).

Het bijbelvers voor deze preekschets maakt deel uit van een gedeelte dat loopt van vers 19 tot en met vers 27. Dit gedeelte spreekt over het horen en het doen van het Woord van God. Het horen/luisteren naar het Woord van God vinden we in vers 19-21, het doen ervan in vers 22-25. Juist op het gebied van luisteren en van ons spreken (de tong) gaat het in het leven van een gelovige nog wel eens mis (vers 26).

Vers 19 : Geliefde broeders en zusters, onthoud dit goed: ieder mens moet zich haasten om te luisteren, maar traag zijn om te spreken, traag ook in het kwaad worden.

De opdracht in vers 19 van Jacobus 1 is er een waarvan de apostel bij de broeders en zusters erop aandringt die goed te onthouden: ieder mens moet zich haasten om te luisteren. Blijkbaar is dat niet vanzelfsprekend. Haasten, dat betekent: er actief naar streven, het tot een prioriteit maken in je leven. Weliswaar zegt Jesaja 28:16 (HSV) dat hij die gelooft zich niet haast, maar als het om luisteren gaat, wordt de gelovige hier juist aangespoord zich wél te haasten, er snel werk van te maken. Dat haasten is blijkbaar niet vanzelfsprekend.

Het haasten heeft een doel: “om te luisteren”. In de context van Jacobus 1 gaat het bij dit luisteren om luisteren naar het Woord van God. Immers, in het voorgaande vers (vers 18, HSV) gaat het om het ‘Woord van de Waarheid’. Het luisteren naar het Woord van God is een basisvoorwaarde voor ons christelijke leven. De psalmist zegt: ‘Uw woord is een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad’ (Psalm 119:105).

Alleen als we eerst zelf naar God luisteren, zijn we ook in staat om naar een ander, naar onze medemens, te luisteren. Juist degene die het Woord van God tot leidraad van zijn leven maakt, zal ook in staat zijn om naar anderen – binnen en buiten de kerk – te luisteren: naar de ouderen, de jongeren en de kinderen. Zoals de bekende Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer over het belang van luisteren schrijft (Brevier, 25 oktober):

“De eerste dienst die in de gemeenschap de een aan de ander moet bewijzen, bestaat daarin dat hij naar die ander luistert. Zoals de liefde tot God begint met naar zijn Woord te luisteren, zo begint de liefde tot de broeder hiermee dat wij leren naar hem te luisteren. De liefde van God jegens ons komt daarin uit, dat hij ons niet alleen zijn Woord geeft, maar dat Hij ook naar ons luisteren wil. Het is daarom zijn werk dat wij aan onze broeder berichten, als we leren naar hem te luisteren.”

“Christenen [...] denken zo vaak, dat ze altijd wanneer ze met andere mensen samen zijn, iets moeten geven. Ze vergeten dat luisteren een groter dienst kan zijn dan praten. Veel mensen zoeken een oor dat naar hen luistert en vinden het niet onder christenen, omdat deze ook daar praten waar ze zouden moeten luisteren. Wie niet meer naar zijn broeder kan luisteren, zal al gauw ook niet meer naar God luisteren; hij zal ook tegenover God altijd alleen maar praten. [...] Wie niet lang en geduldig kan luisteren, zal altijd langs de anderen heen praten en het tenslotte zelf niet eens meer merken.”

Als we eerlijk zijn: dat herkennen we in ons eigen leven heel gemakkelijk; we zijn eerder geneigd te spreken (te adviseren, onze eigen mening of perceptie te geven, etc.) dan daadwerkelijk naar die ander te luisteren. Het komt erop aan dat, willen we niet vervallen in polarisatie en meningenstrijd, we ons haasten om te luisteren.

Na het ‘zich haasten om te luisteren’ vermaant de apostel zijn lezers vervolgens: ‘traag zijn om te spreken’. Deze traagheid heeft te maken met nederigheid en geduld. Als die in ons leven ontbreken, komt dat al snel tot uitdrukking in hoe en in wat we zeggen. Nederigheid en geduld leiden tot traagheid in het spreken, leiden tot luisterbereidheid. Juist in ons spreken, in het gebruik van onze tong, ligt immers voor een mens grote gevaren verborgen. In plaats van te luisteren willen we zelf spreken, zelf aan het woord zijn. Als een ander iets vertelt, zijn wij in ons hoofd al bezig om antwoorden te formuleren, in plaats dat we onze volle aandacht hebben bij degene die ons iets vertelt. We praten gemakkelijk te veel, te ongericht, doordat we niet goed luisteren. En de ander wordt niet gediend.

Een houding van luisteren zou in ons leven veel groot en klein onheil kunnen voorkomen. Christenen zouden gekenmerkt behoren te zijn doordat zij hun tong weten te beteugelen. Een paar verzen verder in ons hoofdstuk (vers 26) schrijft Jakobus: “Wie meent dat hij godsdienstig is, terwijl hij zijn tong niet kan beteugelen, zit op een dwaalspoor, en heel zijn godsdienst is vergeefse moeite.” Dat is scherp. In hoe wij spreken of in hoe wij in staat zijn om onze mond te houden, zal blijken hoe het er met de kwaliteit van ons geloof voorstaat. Ons spreken is alleen dan heilzaam als dat verankerd is in een luisterhouding.

Jacobus weet gelukkig hoe zwak wij mensen zijn als het gaat om het gebruik van onze mond, hoe gemakkelijk het in ons leven daarin misgaat. In hoofdstuk 3:2 schrijft hij: “En hoe vaak struikelen we niet allemaal! Wie nooit struikelt in het spreken kan zich een volmaakt mens noemen, die in staat is om ook het hele lichaam in toom te houden.” [1]

Een groot deel van dat hoofdstuk is gewijd aan het gevaar van de tong. In hoofdstuk 4:11 waarschuwt Jakobus tegen kwaadspreken. Rabbijnen noemden dit de 'derde tong', het tast drie personen aan: de spreker, degene tot wie gesproken wordt en degene over wie gesproken wordt; en op grond waarvan Gods Tegenwoordigheid (Sjechina) verdwijnt.

Jacobus roept op – na het je haasten om te luisteren en traag te zijn in het spreken – om ook traag te zijn in het kwaad worden. Dat laatste staat niet los van de eerste twee opdrachten. Juist door traag te zijn in het luisteren en haastig te zijn om te spreken, wordt een voedingsbodem gelegd waarop boosheid en onenigheid welig kunnen groeien. Juist door bedachtzaamheid, door gerichtheid op wat de ander werkelijk bezighoudt en bedoelt, kunnen fricties worden voorkomen. [2] Het volgende vers (vers 20) stelt Jakobus: “Want de woede van een mens brengt niets voort dat in Gods ogen rechtvaardig is.”[3] Hoe belangrijk is het dus om de opdracht van Jakobus serieus te nemen.

De kunst van luisteren

Maar hoe ziet dat 'luisteren' er dan uit? Waardoor wordt goed luisteren gekenmerkt? Luisteren is in ieder geval niet hetzelfde als 'horen'. Horen gaat vaak onbewust, luisteren vereist een daad van de wil. Bij luisteren gaat het erom dat een omgeving wordt gecreëerd waarin de andere persoon gehoord wordt, waar oordeel plaatsmaakt voor nieuwsgierigheid (Simon Sinek). Bij luisteren gaat het om een actieve houding waarbij voluit wordt opgelet en aandacht gegeven door degene die luistert aan degene die zijn verhaal doet.

De bekende priester-schrijver en hoogleraar Henri Nouwen noemt luisteren een soort 'geestelijke gastvrijheid' (in: Een jaar met Henri Nouwen, Wijsheid en geloof voor elke dag, 11 maart)

“Luisteren is heel moeilijk. Om te luisteren moet je stevig staan en jezelf niet meer hoeven te bewijzen met praten en argumenteren. Wie echt kan luisteren hoeft niet zo nodig meer opgemerkt te worden. Zo iemand is vrij om te ontvangen, te verwelkomen, te aanvaarden. Luisteren is veel meer dan een ander laten uitpraten om daarna weer antwoord te kunnen geven. Luisteren betekent dat je alle aandacht voor de ander hebt en die ander opneemt in jouw bestaan. Het mooie aan luisteren is dat degene naar wie je luistert zich erkend begint te voelen, en zichzelf en zijn eigen verhaal meer serieus gaat nemen. Luisteren is een soort geestelijke gastvrijheid. Je biedt de andere vriendschap aan, dieper zelfinzicht, en het vermogen om samen stil te zijn.”

Bij luisteren heb je alle aandacht voor de ander. Je bent betrokken op diegene en stelt je voor hem of haar open. Luisteren doe je met al je zintuigen, bovenal met je hart. Je geeft de ander ruimte en laat hem of haar uitspreken. Je maakt gebruik van stiltes en vult die niet in met eigen woorden, opvattingen, meningen, adviezen. Je reflecteert zonder oordeel. Je vraagt door, je bent alert op de signalen die door de ander verbaal en non-verbaal worden uitgezonden. In je reactie sluit je aan bij wat de ander gezegd heeft.

Dat soort luisteren hebben we in onze kerkelijke gemeenten ook nodig. Veel conflicten, ruzies, verwijderingen, et cetera, ontstaan simpelweg doordat mensen zich niet gehoord weten. Dat geldt ook de kinderen en jongeren in onze gemeenten. Luisteren wij werkelijk naar hen? Worden zij door ons begrepen, worden zij door ons gezien? Er zijn helaas nog veel kinderen en jongeren die zich niet gehoord en niet gezien weten, bijvoorbeeld als hun ouders scheiden; die zich daarover en daarbij eenzaam, angstig, onzeker, schuldig voelen, naar wie niet werkelijk geluisterd wordt. Het is de hoogste tijd dat in onze kerken kinderen en jongeren voluit erkend worden in wie zij zijn en in wat zij voor de gemeente van de Heer Jezus Christus kunnen betekenen. Luisteren naar kinderen betekent dat we hun stem meenemen bij de zaken waarbij zij voluit betrokken zijn; dat we goed kijken wat in hun belang is.

Luisteren in de kerk

In onze kerkelijke gemeenten geldt dat de eerste plicht van liefde die is van luisteren (Paul Tillich). Luisteren in de kerk naar onze broeders en zusters, naar de kinderen, jongeren en ouderen, doen we in navolging van de Heer Jezus Christus, die Zelf als mens leerde om te luisteren. Van Hem wordt profetisch in Jesaja 50 vers 4 en 5a gezegd (NBV21): “God, de HEER, schoolde mijn tong als die van een leerling, zodat ik de moedeloze kan opbeuren. Elke ochtend wekt Hij mijn oor, rust mij toe om als leerling te luisteren. God, de HEER, heeft mijn oren geopend en ik heb geen verzet geboden.”

Als wij luisteren naar kinderen en jongeren, als wij luisteren naar ouderen, dan doen we dat in navolging van en namens Hem. Het is alsof Jezus Zelf door ons heen naar die ander luistert, door de Heilige Geest. Henri Nouwen verwoordt dat op de volgende manier (in: Een jaar met Henri Nouwen, Wijsheid en geloof voor elke dag, 12 maart):

“Luisteren is veel meer dan een psychologische methode om anderen te helpen zichzelf te ontdekken. In het geestelijk leven is degene die luistert niet iemand die erop getraind is om niet te spreken op momenten waarop hij dat eigenlijk wel zou willen – de luisterende persoon is de Geest van God in ons. Als we gedoopt zijn en de Geest van Jezus hebben ontvangen als God eigen ademhaling, dan schept die Geest een heilige ruimte in ons waarin de ander kan worden ontvangen en aanhoord. De Geest van Jezus bidt in ons en luistert in ons naar alle mensen die met hun verdriet en pijn bij ons komen. Als we ons volledig durven toe te vertrouwen aan de kracht van Gods Geest die in ons luistert, zullen we mensen zien opleven.”

Slot

In onze luisterarme wereld mogen wij mensen worden die leren om te luisteren. In onze kerken mogen kinderen, jongeren en ouderen merken dat er werkelijk naar hun verhaal geluisterd wordt. En dat daardoor de onvoorwaardelijke liefde van God voor hen zichtbaar en tastbaar wordt. We luisteren naar God en Zijn Woord om vervolgens ook te kunnen luisteren naar een ander. Spreken is zilver, luisteren is goud. Luisteren naar de ander begint dus met zelf eerst te luisteren naar God. De schapen kennen mijn stem, zegt Jezus als Goede Herder.

We luisteren in navolging van Christus die Zelf leerde luisteren. Jezus Zelf luisterde werkelijk naar de mensen. Hij had volle aandacht voor de ander. Hij luisterde naar God en kon daarom goed naar de mensen luisteren. Hij was innerlijk met ontferming over hen bewogen. Hij luisterde zodat hij kon spreken op het juiste moment. Hij kon op geen onvertogen woord betrappt worden. Al Zijn woorden waren raak. De discipelen zeiden tegen Hem: 'U heeft woorden van eeuwig leven'. Hij kon spreken omdat Hij eerst geluisterd had.

Luisteren hoort bij de navolging van Christus, bij het nieuwe leven, bij het geloof in God. Het Oude Israël verwoordde het al in zijn geloofsbelijdenis, het Sjema (= 'Luister!'): "“Luister, Israël, de Heer is onze God, de Heer is één.” Luisteren is goud.

---

[1] Jacobus had hierbij ook kunnen verwijzen naar het boek van de Spreuken, waar het op de juiste wijze gebruik maken van onze mond een belangrijk thema is, zie Spr. 10:19; 13:3; 15:2; 17:27; 18:13, 21; 21:23. Vergelijk ook Pred. 5:1-3.

[2] Andere oproepen in de Bijbel om traag tot toorn te zijn, vinden we onder meer in Spr. 14:17, 29; 15:18; 16:32; 17:14; 25:28; Pred. 7:8; Matt. 5:22; Ef. 4:26, 31; Col. 3:8.

[3] Zie ook Jac. 3:17-18; Num. 20:11-12; 2 Tim. 2:24-25.

Auteur: Frans Koopmans

Geschreven voor de week van het Jeugdpastoraat 2022 van Chris.

Chris is onderdeel van stichting Chris en Voorkom!